

**Utenriks- og konstitusjonskomiteen og
finans- og tollkomiteen
Fellesmøte lørdag den 4. mars 1950 kl. 10.**

Møtet ble ledet av formannen i utenriks- og konstitusjonskomiteen,
F i n n M o e.

Til stede var: Arntzen, Bratteli, Bøyum, Hognestad, Haavardstad, Paul Ingebretsen, Jaklin, Leirfall, Lindebrække, Sigurd Pedersen, Stranger, Toven, Ulsnæs, Hambro, Klippenvåg, Konrad Knudsen, Finn Moe, Moseid, Sven Nielsen, Selvik, Torp, Utheim, Neri Valen og Johan Wiik.

Dessuten var til stede utenriksminister Lange og av Utenriksdepartementets tjenestemenn ekspedisjonssjef Melander, byråsjef Malterud og konsulent Boyesen.

Formannen: Dette møte er sammenkalt fordi utenriksministeren gjerne ville gi en redegjørelse for de forhandlinger som fant sted i Paris i begynnelsen av året om frigjøring av handelen og om en betalingsordning. Og siden dette spørsmål er av den største interesse også for finanskomiteens medlemmer, har vi arrangert dette møte som et fellesmøte av utenrikskomiteen og finanskomiteen.

Utenriksminister Lange: De vedtakene som er gjort i den europeiske økonomiske samarbeidsorganisasjonen i de siste månedene, har vakt uro hos mange. Det kan fortone seg som om vi så å si blir påtvunget beslutninger som strider mot våre interesser, og som om vi blir presset til å slå inn på en økonomisk politikk som innebærer offer det ikke er noen fornuftig grunn for oss til å ta på det nåværende tidspunkt.

For at det skal bli lettere å vurdere om og i hvilken utstrekning et slikt inntrykk er riktig, tror jeg det kan være nyttig å kaste et blikk på bakgrunnen for den situasjon det økonomiske samarbeid i Vest-Europa nå befinner seg i. Vi husker alle hvordan stillingen var da utenriksminister Marshall holdt sin berømte tale på Harvard-universitetet i juni 1947. Vest-Europa var i ferd med å bunnskrape sine valutareserver, hele gjenreisningen var truet med alminnelig sammenbrudd, og de politiske forhold på kontinentet var meget ustabile. Programmet for Marshall-hjelpen ble så lagt opp med det mål å hindre økonomisk kaos i Vest-Europa og å føre vår verdensdel frem til økonomisk uavhengighet i 1952. Som et av midlene til å nå frem til økonomisk selvstendighet, forpliktet landene i Vest-Europa seg til å gå inn for å rive ned bestående skranker for handelen og valutaoverføringene innenfor sitt område og i det hele å foreta en viss samordning av sin økonomi. Dette kom til uttrykk i den avtalen vi inngikk med de europeiske deltakerlandene i Marshall-programmet, Paris-avtalen av 16. april 1948, og den tosidige økonomiske samarbeidsavtalen med Amerikas Forente Stater av 3. juli 1948. Det er viktig å holde fast ved at i begge disse avtalene er det *målet* som er stilt opp for samarbeidet, at hvert enkelt land, og gruppen av land som helhet, i 1952 skal bli uavhengig av

dollar-hjelp. Frigjøring av handelen og av betalingene er et viktig middel til å nå målet - men bare et middel. Andre midler som avtalene peker på, er økning av hvert enkelt lands produksjon og av deres eksport til dollar-området gjennom bevisst og planmessig samordning av investeringsvirksomheten deltakerlandene imellom. Jeg skal om et øyeblikk komme tilbake til hvordan det i løpet av de snart to årene som er gått av den perioden hvor dollar-hjelp forutsettes gitt, har funnet sted en forskyvning av tyngdepunktet, slik at en nå ofte har inntrykk av at frigjøringen betraktes som et mål i seg selv.

I mange henseender har Marshall-planen vært nesten eventyrlig vellykket. Samarbeidsorganisasjonen har nettopp lagt frem sin såkalte 2. interimrapport - den vil snart foreligge i norsk oversettelse - med et svært materiale som viser den enestående fremgang som har funnet sted i de knapt to år hjelpeprogrammet har vært i gang. Industriproduksjonen i Vest-Europa - og med Vest-Europa mener jeg her de landene som deltar i samarbeidsorganisasjonen - har forlenget passert 1938-nivået og ligger 25 pst. over hva den var i 1947. Innen 1952 venter en fremgang på ytterligere 10 pst. Landbruksproduksjonen nærmer seg førkrignivået. Levestandarden er betydelig hevet, varetilgangen er blitt langt bedre, inflasjonsfaren er langt på vei overvunnet, og det er gjennomført store investeringsprogrammer. Handels- og betalingsbalansen overfor verden i sin helhet har utviklet seg på en tilfredsstillende måte.

Det er imidlertid en skygge, og en meget alvorlig skygge, i dette ellers gunstige bilde, nemlig den at det ikke foreligger muligheter for at Vest-Europa kan oppnå balanse i forhold til Nord-Amerika innen 1952. Det har riktignok også her vært en stor fremgang. I 1947 beløp Vest-Europas underskudd overfor dollar-området seg til 8.5 milliarder dollar, mens det i 1949/50 antakelig vil ligge omkring 4,5 milliarder dollar. Men selv om en rekke særdeles gunstige forutsetninger holder stikk, vil man i det siste hjelpeåret 1951/52 fremdeles stå overfor et underskudd på over 2 milliarder dollar, og for det følgende år 1952/53 anslår rapporten dollarunderskuddet til 1 ¼ milliard. Dette underskuddet regner en med som en mer eller mindre hard kjerne som det blir meget vanskelig å eliminere. Det vil med andre ord si at hjelpeprogrammets mål, økonomisk uavhengighet for Vest-Europa i 1952 ikke vil bli nådd. Det er likevel verd å merke seg at fra den første interimrapporten i fjor til den 2ten interimrapporten i år er vurderingen av det forutsatte underskuddet i 1952 blitt noe mer optimistisk. I fjor regnet organisasjonen med 3 milliarder i underskudd i 1952. - En annen skygge i bildet er at produksjonsøkningen er skjedd på grunnlag av rent nasjonale tiltak i hvert enkelt land - og at det hittil ikke er blitt til noe med den samordning av produksjonstiltakene ut fra gruppens interesser som helhet, som det opprinnelige gjenreisningsprogrammet som ble utarbeidet høsten 1947, forutsetter.

Det er denne situasjon som nå volder uro ikke minst innenfor den amerikanske administrasjon for hjelpeprogrammet og innenfor kongressen og amerikansk opinion i det hele tatt. De Forente Stater blir i dag stilt overfor en rekke krav fra alle kanter av verden. Vi må aldri glemme at for amerikanerne er Europa bare et avsnitt av mange hvor de nå føler seg forpliktet til å være aktivt med å forme

fremtiden. De uttellingene U.S.A. foretar, innebærer en følbart belastning for den jevne amerikanske skatteborger. Amerikanerne er redde for at deres svære bevilgninger til Vest-Europas gjenreisning ikke blir effektivt utnyttet. De frykter for at det i noen grad skyldes de europeiske landenes egen økonomiske politikk, når Europa ikke vil kunne klare seg selv ved avslutningen av hjelpeprogrammet i 1952. I denne situasjon er det så de har tatt så sterkt til orde for det de kaller en «integrering» av Vest-Europas økonomiske liv.

En slik «integrering» - *samordning* er vel den beste oversettelsen - kan, som jeg alt har antydnet, prinsipielt tenkes gjennomført både gjennom bevisst samordning av investeringsvirksomheten ut fra en helhetsvurdering av hva som tjener hele området best, og gjennom en mer automatisk virkende samordning som følger av at alle hindringer for konkurransen innenfor området blir fjernet, slik at alle virksomheter som ikke greier å hevde seg, bukker under, og bare de mest konkurransedyktige blir igjen. Den første formen for samordning - på grunnlag av felles planlegging - forutsetter vidtgående enighet mellom regjeringene i alle deltakerlandene om både mål og virkemidler i den økonomiske politikken. Denne enigheten eksisterer ikke innenfor gruppen av 18 samarbeidende land. Det er vel den viktigste grunnen til at organisasjonen ikke for alvor har gitt seg inn på en forberedende drøfting engang av denne løsningen. Isteden har man falt tilbake på den andre del-løsningen, liberaliseringen, og gjort den til den eneste veien til samordning.

Det er i hvert fall blitt den amerikanske Marshall-administrasjonens program. Den vil i prinsippet ha fjernet alle kvantitative restriksjoner på import og eksport, og den vil ha fri vekslingskurs av deltakerlandenes valutaer. Som mål setter den gjennomføringen av et enhetlig europeisk marked med såvidt mulig ensartede konkurransevilkår for næringslivet i alle deltakerlandene. Det enhetlige markedet kan nødvendigvis ikke opprettes uten at det får konsekvenser for tollsrankene mellom landene og for andre offentlige forholdsregler som beskytter eller favoriserer næringslivet innenfor de enkelte land. Amerikanerne tenker seg et Vest-Europa der varer, kapital og arbeidskraft flyter fritt mellom landene.

Det er ganske klart at det i amerikanske kretser er en sterk tendens til å undervurdere de vansker det medfører å gjennomføre en slik prosess i et Vest-Europa som består av mange hundre år gamle, opp til tusen år gamle, suverene stater. De undervurderer de psykologiske og politiske hindringer som følger av en lang historisk utvikling, og de ser kanskje ikke klart nok de politiske farer som vil følge med den drastiske omstilling av store deler av næringslivet, som en slik prosess krever.

På det trinnet i den alminnelige økonomiske utvikling vi nå befinner oss på, med et vidtgående regjeringsansvar for det økonomiske liv i hvert enkelt land, kan det være et stort spørsmål om en slik vidtgående integrering som amerikanerne forestiller seg, selv om den bare skal komme som følge av kreftenes frie spill, overhodet lar seg gjennomføre uten at man har politiske organer med myndighet på tvers av landegrensene og med et selvstendig konstitusjonelt ansvar overfor folkene. At tiden ikke er moden for slike radikale skritt, er vel alle her i Norge enige om.

Vi må likevel forsøke å forstå det amerikanske synet. De Forente Stater har selv gjennomgått en fantastisk rikdomsutvikling som vanskelig kunne tenkes annet sted enn innenfor rammen av et kontinent med allsidige resurser. Det svære og stadig voksende amerikanske hjemmemarked har vært av avgjørende betydning for denne rikdomsutviklingen. Det er mange trekk ved den del av Europa som omfattes av de 18 Marshall-landene, som gjør at man ikke kan sammenligne dette Vest-Europa med det nordamerikanske kontinent. Viktigst i så måte er at Vest-Europas naturlige resurser med en folkemengde på 270 millioner ikke på langt nær er så rike som De Forente Staters med 150 millioner innbyggere.

På lengere sikt må en likevel regne med at frie handelsforbindelser og friere økonomiske forbindelser i det hele tatt mellom landene i vår del av verden vil føre med seg flere av de nyttevirksomheter amerikanerne legger så sterk vekt på: høyere produktivitet og mer intens utnyttelse av hele områdets produktive resurser. Samtidig kan en ikke lukke øynene for at *en* virkning også vil kunne bli at det ikke lenger vil fremstille seg som regningsvarende å utnytte marginale resurser som vi nytter i dag. Det kan bli situasjonen for betydelige sektorer av norsk jordbruk, om en forutsetter full avvikling av alle restriksjoner.

Men selv om neppe noen for alvor regner med at det vil bli aktuelt å gå så langt, er alle enige om at restriksjoner av det omfang og av slik art som vi har hatt mellom landene i etterkrigstiden, hverken kan eller bør bli varige. Vi må også være klar over at De Forente Staters bestrebelser for å oppnå en vidtgående økonomisk samordning i Europa, støttes av en sterk gruppe europeiske land innenfor samarbeidsorganisasjonen. Flere av landene på kontinentet som i dag har uutnyttet eksportkapasitet og uutnyttede ressurser av arbeidskraft, mener at de i dag stort sett vesentlig ville ha fordeler å vente ved en åpning av grensene. Den mest utpregede representant for denne gruppe er som kjent Belgia. Den sterke oppslutning om de amerikanske samordningsbestrebelsene fra kontinentalgruppens side har ved flere leiligheter bragt Storbritannia og Skandinavia i en noe vanskelig stilling innenfor samarbeidsorganisasjonen.

Fra et norsk synspunkt er det innlysende at vi prinsipielt sett er interessert i at handelen så vidt mulig er fri og at den har det størst mulige omfang, ikke bare innenfor den gruppe som er tilsluttet samarbeidsorganisasjonen i Paris, men i verden i sin helhet. Vi er et av de land i verden som har den største utenrikshandel pr. innbygger, og det er vel overflødig å understreke hvilke interesser vår skipsfartsnæring har i denne forbindelse. På den annen side er det også klart at en åpning av sperringene for varestrømmen fra utlandet medfører betydelige skadevirkninger som vi i øyeblikket er dårlig rustet til å møte. Av særlig betydning er det at en for omfattende og for rask opphevelse av importrestriksjonene vil gjøre at vi vil få dårligere forutsetninger for å klare vårt dollarproblem når Marshall-hjelpen opphører, hvis vi ikke kan få betalingsmidler som kan veksles i dollar, gjennom vår eksport av varer og tjenester til land innenfor Vest-Europa.

Det program amerikanerne nå så sterkt tar til orde for, får altså for vårt vedkommende - og forøvrig også når det gjelder andre av samarbeidslandene i Vest-Europa - de motsatte virkninger av det som skulle være hovedformålet med

Marshall-hjelpen, nemlig å sette oss i stand til å betale selv for vår import fra 1952. Dette forholdet er påpekt i nasjonalbudsjettet, og er nylig sterkt understreket av direktør Jahn i hans tale i Norges Banks representantskap. Under helt frie importforhold ville vår import få et slikt omfang og en slik sammensetning at det ville få ødeleggende virkninger for vårt investeringsprogram, ikke minst når det gjelder de investeringer som på litt lengere sikt kan sette oss i stand til å mestre både vårt valutaproblem i sin alminnelighet, og spesielt vårt dollarproblem.

Situasjonen er nå følgende når det gjelder tiltakene til frigjøring av handelen: På rådsrådet i Paris i begynnelsen av november i fjor ble det gjort vedtak om frigjøring av handelen i et omfang som skulle svare til 50 pst. av importen for privat regning regnet for seg i hver av gruppene matvarer, råvarer og bearbeidede varer. Frigjøringen blir gjennomført i den form at lisensieringen blir opprettholdt, mens de frigjorte varene stilles på såkalte frilister. For vårt vedkommende har vi ikke sett oss i stand til å gå så høyt som til 50 pst. når det gjelder bearbeidede varer, og vi har anført overfor OEEC - samarbeidsorganisasjonen i Paris - at vår store skipsimport til gjenreiseing av handelsflåten etter de svære krigstapene, setter Norge i en særstilling. Vi har etter vår egen beregning, hvor vi holder skipsimporten utenfor, med våre frilister nådd en samlet frigjøringsprosent på 52. For landbruksprodukter er tallet 50,5, for råvarer 69 og for bearbeidede varer 44. Organisasjonen holder i sin oppstilling *ikke* skipsimporten utenfor. Dermed synker frigjøringsprosenten for bearbeidede varer til 27,5 og gjennomsnittstallet for alle tre grupper til 38,2 pst. Jeg vil gjerne her innskyte at når det har vært antydning i pressen og ellers at vi skulle ha vært utsatt for en skarp kritikk fra organisasjonens side på grunn av dette, så medfører det ingen sannhet. De har akseptert at vi står i en særstilling, og at vi har gått så langt som vi forsvarlig kunne gå.

På det siste rådsrådet den 1. februar i år, ble det vedtatt å heve frigjøringsprosenten til 60 innen utgangen av juni måned i år, vel å merke under forutsetning av at det før den tid er blitt enighet om en tilfredsstillende multilateral betalingsordning. Jeg skal senere komme tilbake til hva der ligger i uttrykket tilfredsstillende i denne sammenheng. En må regne med at det i tiden fremover vil bli øvet et sterkt press i retning av ytterligere frigjøring av handelen. Som mål for 1950 er satt 75 pst. innen årets utgang, men det målet skal en prøve å nå som resultat av multilaterale forhandlinger som forutsettes tatt opp når en har sett - i all fall i en kortere tid - hvordan den nye betalingsordningen virker. Det er klart at når prosentsetsatsen heves på denne måten, skjer det en mer enn forholdsmessig skjerpning av skadevirkningene. Ganske bortsett fra konsekvensene for vårt svære investeringsprogram, er det klart at skadevirkningene blir særlig store for et land som Norge med vår relativt meget store utenrikshandel.

Fra norsk side har det fra første stund av vært gjort oppmerksom på at prosentberegningen for frigjøringstiltakene ikke gir noe reelt grunnlag for vurdering av de enkelte lands innsats for frigjøring av handelen. Virkningene av en økning av frigjøringsprosenten må jo bli større, jo større utenrikshandelen er pr. innbygger. Under diskusjonen på de siste statsrådsmøtene i Paris nå ved månedsskiftet januar-

februar kom det fra de fleste deltakere skarp kritikk av prosentberegningen, og det ble tatt et første skritt over på et mer holdbart grunnlag. I vedtaket om at en skal sette seg som mål å frigjøre 75 pst. innen utgangen av 1950, heter det til slutt: «I hvert fall må deltakerlandene rettferdiggjøre overfor organisasjonen enhver restriksjon på importen for privat regning som blir opprettholdt etter 31. desember 1950.» - altså enten disse restriksjoner omfatter bare 25 pst. eller mer. Det vil gi høve til individuell behandling av hvert lands situasjon.

Vi er i dag i den stilling at vi på grunn av vedtak i en internasjonal organisasjon må treffe tiltak som i og for seg strider mot våre egne interesser, i det minste på kort sikt, og som til dels er uønsket, såvidt jeg vet ut fra alle politiske partiers syn her i landet. Der finnes kanskje de som vil hevde at vi rett og slett bør si nei. Jeg vil med en gang ha sagt at jeg anser en slik holdning fra vår side som utelukket. Vi har for det første, som jeg påpekte under trontaledebatten, påtatt oss visse traktatforpliktelser som vi ikke uten videre kan løpe fra. Vi har gitt vårt ord på at vi vil være med i et europeisk samarbeid, og at vi innenfor dette samarbeids ramme vil være med på å ta skritt til å frigjøre handelen og til å etablere frie valutaforhold. I ly av disse avtalene har vi mottatt svære fordeler i form av Marshallhjelp. Selv om vi imidlertid kunne se bort fra disse traktatforpliktelsene, må enhver ha klart for seg alternativet. Vi ville stille oss utenfor enhver form for europeisk samarbeid, og vi ville måtte renonsere på de neste to års Marshall-hjelp. Alle vet at det kan vi av økonomiske grunner ikke, men vi må dessuten være klar over at vi ville tape alt vi har av goodwill i Europa og Amerika. Jeg behøver vel ikke å spille ord på å påvise at dette ville bringe oss i en politisk ganske umulig situasjon. Norge har i flere år tatt aktiv del i den utenrikspolitikk som sikter på en konsolidering, politisk og militært, økonomisk og moralsk, av hele den vestlige verden. En slik holdning som jeg har antydnet, ville være et brudd på hele vår utenrikspolitiske linje.

Selvsagt er det både vår rett og vår plikt til enhver tid på en rimelig måte å hevde våre nasjonale interesser i Paris. Det vil alltid være et taktisk spørsmål hvor langt vi her kan gå. Innenfor det samarbeid av suverene stater som foregår innenfor OEEC, gjelder enstemmighetsregelen. Vi har med andre ord muligheten for å nedlegge veto. Men vi må være varsomme med å bruke et norsk, eller endog et skandinavisk veto, eller i det hele å bringe motstanden mot forslag som har et betydelig flertall bak seg, til et slikt punkt at vi stiller oss utenfor hele samarbeidet.

Hånd i hånd med bestrebelsene for å fjerne restriksjonene på handelen i Vest-Europa, gjøres det parallelle forsøk på å nå frem til en såkalt multilateral - altså flersidig - betalingsordning. Dette er bare to sider ved samme sak. Frigjøring av handelen har ingen mening om det ikke samtidig blir stillet valuta til rådighet for importørene.

Under rådsmøtet i OEEC i Paris ved siste månedsskifte ble det lagt frem et forslag til en ny betalingsordning for deltakerlandene i organisasjonen. Der var enighet på møtet om flere viktige hovedprinsipper, men man kunne ikke samles om noen endelig form for det nye system. Der arbeides nå videre med spørsmålene. All

diskusjon om internasjonale valutaforhold og betalingsordninger har en tendens til å bli innhyllet i en besværlig teknisk form som er temmelig utilgjengelig for legfolk. Det kan imidlertid ikke understrekes sterkt nok at selve *problemene* vi her står overfor på ingen måte er av teknisk natur, men at det dreier seg om meget dyptgående realiteter. Når det i det hele tatt er vanskelig å finne frem til en tilfredsstillende form for betalingsoppgjørene mellom landene, er det fordi den underliggende reelle balanse i bytteforholdene mellom dem mangler. Eksisterte det en slik reell balanse, ville det neppe oppstå noen betydelige tekniske vansker i det hele tatt. På den annen side kan ingen snedig uttenkt betalingsordning, ingen tekniske kunstgrep, i seg selv skape den balansen. Det kan bare skje ved høyst reelle omstillinger og tiltak i de enkelte land. Bak ekspertenes hissige diskusjoner om hva som tilsynelatende er tekniske finesser, ligger reelle interessemotsetninger. Det dreier seg om en tautrekning om hvordan fordeler og byrder skal fordeles. Jeg skal forsøke å gjøre tydelig hva jeg mener:

Ethvert land og enhver gruppe av land må nødvendigvis på litt lengere sikt ha balanse i forholdet mellom sin import og sin eksport av varer og tjenester, eller rettere sagt, de må ha balanse i sine samlede betalingsforhold med omverdenen. Det vil si, ethvert land må kunne stille til rådighet til priser som etterspørres, varer og tjenester i et omfang som er tilstrekkelig til å dekke hva landet mottar utenfra, og i den utstrekning det ikke makter å gjøre det, må det kunne dekke forskjellen ved kapitaltilførsler fra andre land. Det er dette som har vært Norges situasjon gjennom nesten hele den siste 100 års perioden. Bortsett fra noen få år under forrige verdenskrig, og fra årene 1932-38, finansierte vi utbyggingen av vårt næringsliv for en stor del gjennom import av utenlandsk kapital.

Hersker det fri valutaforhold på alle kanter, vil det være tilstrekkelig for det enkelte land å skape balanse overfor verden i sin helhet. Et land som ikke makter sine betalinger, må enten ved direkte midler begrense sin import, eller det må føres en indre politikk som får den samme virkning - at importen går ned. Det kan f.eks. - for å ta et tilfelle som opinionen er sterkt opptatt av - innskrenke investeringsvirksomheten og la arbeidsløsheten spre seg uten å treffe motforholdsregler. Arbeidsløshet reduserer behovet for import av forbruksvarer, og, i den utstrekning den medfører at produksjonskapasiteten blir bare delvis utnyttet, reduserer den også importen av råvarer og halvfabrikata, mens innskrenkning i investeringsvirksomheten reduserer behovet for import av produksjonsmidler. Det var på grunn av massearbeidsløshet i de fleste av Vest-Europas land, at vår verdensdel hadde balanse med dollarområdet i 1930-årene. Hvis et underskuddsland skal tilsluttes en valuta-union av den art som er påtenkt for Vest-Europa, vil en drøftelse av dets problemer teknisk sett bli en diskusjon om størrelsen av kredittmarginer, om adgang til å åpne kreditter av forskjellige typer, om på hvilket punkt unionen skal forlange innbetaling av gull og dollar, i hvilket omfang og med hvilken progresjon det skal skje, etc. I realiteten dreier spørsmålene seg om hvor raskt unionen skal reagere med krav om indre omstillinger og senkning av levestandarden i vedkommende land, og senkning av levestandarden kan skje i form

av arbeidsløshet, ved trykk på lønningene, ved avvikling av sosiale velferdstiltak og på andre måter.

Nå er det så at enkelte land i visse perioder så å si er dømt til å være overskuddsland. Storbritannia, som ble industrialisert før andre land, var i en slik situasjon i hele det 19. århundre. I dag befinner Amerikas Forente Stater seg i den samme situasjon. Det har en produktivitet som langt overstiger den en finner selv i høyt industrialiserte land i andre deler av verden, og det er i stand til å tilfredsstille behov som gjør seg gjeldende med stor intensitet i store deler av verden, til dels er det det eneste land som er i stand til å tilfredsstille dem. Jeg skal ikke her gå inn på bakgrunnen for det som er skjedd med verdenshandelen i vår tid. Det nett av veier for varebyttet som eksisterte tidligere og som satte hvert enkelt land i stand til å balansere sine betalinger, er revet opp, og Amerika har fått et svært forsprang i sin industrielle og tekniske utvikling. Dette er ikke noe som bare skyldes den annen verdenskrigs ødeleggelser i Europa og andre verdensdeler, i virkeligheten er det en prosess som var begynt alt før den første verdenskrig, ble kraftig påskyntet gjennom de to verdenskrigene og, etter den siste krigen, dessuten ved den politisk/økonomiske delingen av Europa, ved utviklingen av Sydøst-Asia, og som følge av en rekke andre forhold. Resultatet av denne prosessen kjenner vi alle, nemlig at der er oppstått en nesten verdensomfattende mangel på dollar.

Det er i første rekke ad to veier at problemet med dollar-underskuddene kan løses. Den ene er ved en liberal importpolitikk fra De Forente Staters side. Statene har fremdeles høye tollmurer, selv om det er skjedd en betydelig bedring i de siste 10 årene. Like skadelige virkninger som høye tollmurer, har de umåtelig byråkratiske, tungvinte og sene oppkreivingsmetoder som fremdeles praktiseres i Statene. Den nylig vedtatte interimrapporten fra OEEC har i særdeles tydelige ordelag gitt uttrykk for hvor nødvendig det er med ytterligere lempninger i amerikanske tollrater og tollpraksis, om Europa skal kunne makte sitt dollarproblem i årene fremover. Jeg behøver vel ikke tilføye at forutsetningen for at slike lempninger fra amerikansk side skal få full virkning, er kraftige anstrengelser fra vår og de andre europeiske deltakerlands side for å trenge inn på det amerikanske marked med varer av høy kvalitet til priser som kan konkurrere, og presentert i en slik form at de appellerer til amerikanske kjøpere.

Den annen måte som Amerika kan bidra til å løse hva man kan kalle dets overskuddsproblem på, er ved kapitaleksport. For Europas vedkommende kan vi trekke nytte av amerikansk kapitaleksport, enten ved at den skjer direkte til oss, eller ved at den skjer i form av investeringer i andre områder, hvor vi på vår side er i stand til å opparbeide et overskudd og dermed tjene dollar. På denne måten, ved eksport til oversjøiske områder hvis utvikling ble fremmet først og fremst gjennom britisk kapitaleksport, var det Vest-Europa oppnådde balanse frem til krigen omkring 1930. England spilte rollen som bankier for hele Europa og vekslet de pund og andre betalingsmidler vi tjente, om i dollar. På litt lenger sikt er det større utsikt til at Vest-Europa kan løse sitt dollarproblem gjennom eksport til oversjøiske markeder som blir betalingsdyktige gjennom amerikanske investeringer, enn ved at

vi ensidig konsentrerer oss om å øke vår eksport direkte til dollarområdet. Men dette forutsetter at vi også finner en løsning på konverteringsproblemet.

Amerikansk hjelp til underutviklede land kan også skje indirekte, ved at De Forente Stater stiller dollar til rådighet for Europa, mot at de europeiske land til gjengjeld foretar investeringer i oversjøiske områder. Det er dette som på sett og vis er skjedd med en stor del av dollarhjelpen til Storbritannia, idet Storbritannia har latt flere av sine dominions trekke ut engelske pund på sine tilgodehavender fra krigstiden i et meget betydelig omfang.

Enhver vil innse at det er uråd for Europa og for andre områder som har lignende dollarunderskudd som oss, å etablere fritt valutabytte, konvertibilitet, overfor dollar. Det lar seg ikke gjøre så lenge behovet for å kjøpe dollarvarer er overveldende i forhold til vår evne til selv å tjene dollar. Storbritannia gjorde sommeren 1947 etter amerikansk påtrykk et eksperiment med å gjøre pund sterling konvertible i forhold til dollar. Hadde eksperimentet fått anledning til å vare lengere, ville Storbritannia snart blitt bankerott. I dag er alle klar over at fri konvertibilitet forutsetter i det minste en viss grad av balanse i betalingsforholdene mellom de landene det gjelder.

Innenfor samarbeidsorganisasjonen i Paris er det ingen tanke på å stille krav om at noe land skal løse på sine restriksjoner overfor dollarområdet. Men man har ment at de europeiske deltakerlandene nå skulle være modne for mere fri betalingsforhold seg imellom, med andre ord at de nå stort sett er i stand til å opptjene ved salg til hverandre hva de har behov for å kjøpe hos hverandre - salg da i betydningen ikke bare salg av varer, men også av tjenester. Der er enighet om at den nye betalingsordningen skal bygge på prinsippet om omvekslelighet - multilateralitet - i Vest-Europa som gruppe. Selv om der ikke består noen mangel på balanse mellom de europeiske land av samme størrelsesorden som når det gjelder forholdet til Nord-Amerika, er det imidlertid flere reelle interessemotsetninger innenfor Marshall-gruppen. Enkelte land har lagt hovedvekten i sin økonomiske politikk på full sysselsetting, har gjennomført svære investeringsprogrammer og har ført en liberal kredittpolitikk - i det minste i form av lav rente. Norge er her et typisk eksempel. Andre land som allerede er sterkt industrialisert, lider under arbeidsløshet, har avsetningsvansker og har ført en deflatorisk pengepolitikk - d.v.s. de har presset pengeverdien opp, og deres mulighet for å selge billig er dermed blitt øket. Belgia er et typisk eksempel på et slikt land. Årsaken til disse forhold er ikke bare, kanskje ikke en gang i første rekke, forskjellig politisk syn hos de respektive regjeringene, men ligger også i forskjellige ytre omstendigheter og faktiske muligheter. Resultatet blir imidlertid at det i det enkelte land er indre økonomiske forhold som har en stadig tendens til å fremkalle et lavt omkostningsnivå, mens andre land fører - og må føre - en politikk som i det minste hittil har skapt visse tendenser i motsatt retning. - Nå er det klart at om et land som Norge åpner dørene mot et land i Belgias situasjon, risikerer vi at der oppstår arbeidsløshet innenfor de grener av vårt næringsliv som i første rekke blir rammet. Jeg taler ikke her først og fremst om den konkurranse som følger av et høyere teknisk nivå og en bedre organisasjon av produksjonen, men om de virkninger som følger av en deflatorisk

politikk i konkurranselandene. Viktigere enda enn en priskonkurranse som skyldes lavt lønnsnivå, er det at land som fører deflasjonspolitik, blir mindre kjøpedyktige for forbruksvarer og råvarer som vi har å eksportere, slik at vi får økede avsetningsvansker. Når skadevirkningene har en slik bakgrunn, er det berettiget å tale om import av arbeidsløshet fra et annet land - noe vi er fast bestemt på å verge oss mot. - Jeg understreker at jeg her hele tiden bare bruker Belgia som et eksempel for å illustrere min tankegang, og at dette ikke er noen drøftelse av våre aktuelle forbindelser med Belgia.

Hvis nå Norge og Belgia begge er medlemmer av en europeisk valutaunion, vil vårt eventuelle underskudd på betalingsbalansen overfor Belgia komme til uttrykk i form av debetsaldi overfor unionen. Den kredittadgang vi har innenfor unionen, kan dermed bli brukt opp hurtigere enn vi ønsker og tilsikter. Et land er med andre ord i stand til ved sin indre politikk å tvinge et annet land til å bruke opp sin kreditt i et annet tempo og på en annen måte enn det selv ønsker. Derfor har Norge under drøftelsene av betalingsordningen så sterkt understreket at full sysselsetting og bekjempelse av deflasjon må være en felles målsetting for alle medlemslandene, på samme måte som vi alle forplikter oss til å motarbeide inflatoriske tendenser. Vi har da også - først og fremst i samarbeid med de andre skandinaviske land og Storbritannia - oppnådd at dette synspunkt er kommet til uttrykk i flere forbindelser i den siste interimrapporten fra samarbeidsorganisasjonene.

Videre har vi gått sterkt inn for at vi må få adgang til å gjeninnføre direkte importrestriksjoner hvis vår betalingsbalanse trues som følge av frigjøringstiltakene. Viktigst er det i denne forbindelse at vi får adgang til å verge oss mot å måtte innbetale gull eller dollar til unionen. Under møtene i Paris nå ved månedsskiftet, sa vi tydelig fra at for at Norge skulle kunne akseptere en ny betalingsordning som tilfredsstillende, måtte den gi oss denne adgangen til å verge oss mot å bli tappet for gull og dollar, og den måtte ha bestemmelser, ikke bare for å motvirke inflasjonspolitik, men også for å avholde deltakerlandene fra å føre deflasjonspolitik.

Jeg skal ikke her gå nærmere inn på de forskjellige kredittordninger som kan komme på tale, hvilket omfang og hvilken varighet kredittgivingen innenfor valutaunionen kan tenkes å få. Uansett hvordan den nærmere ordning blir, vil det bli nødvendig at en debitor, når hans underskudd når en viss størrelse, pålegges å innbetale gull eller dollar i systemet. Det er da viktig for oss at vi får anledning til å bruke direkte importregulering, som er et mere effektivt middel, og et middel som sosialt sett er å foretrekke fremfor pengepolitiske tiltak som innebærer et generelt press på levestandarden. Vi må imidlertid være klar over at vi ikke kan bruke vansker med vår betalingsbalanse som unnskyldning for å slippe unna nødvendig justering innenfor vårt næringsliv eller til å beskytte virksomheter som ikke er livsdyktige innenfor et Europa hvor de økonomiske forbindelsene er friere enn i dag - altså til rent proteksjonistiske formål.

Norge er interessert i at kredittmulighetene innenfor det nye betalingsystemet blir størst mulig, at begrepet kortsiktige kreditter ikke blir for

snevert bestemt, og at systemet ikke bare inneholder sanksjoner mot land som opparbeider for store debetsaldi. Det må også omfatte visse sanksjoner mot land som opparbeider urimelige overskudd i forhold til andre deltakerland, og derved blir i stand til å tappe den felles kasse for gull og dollar. Den nærmere utforming av disse punkter har det som nevnt hittil vært uenighet om. Der er også uenighet om hvorvidt systemet skal være eksklusivt eller om det skal virke ved siden av og som et supplement til bestående betalingsarrangementer og tosidige avtaler. Dette er et spørsmål som er særlig viktig for Storbritannia på grunn av dets stilling i det såkalte sterlingområde. Alle disse spørsmålene er, som jeg tidligere har sagt, nå under nærmere undersøkelse, og et nytt forslag vil bli lagt frem i løpet av våren.

Hvorledes enn det nye forslag kommer til å se ut, kan vi ikke regne med at det på alle punkter vil få en utforming som kommer våre spesielle synsmåter i møte. Også her må vi imidlertid ha for øye de fordeler det europeiske samarbeid i Marshall-organisasjonen innebærer for oss, og vi må være oppmerksomme på at det er viktig at den nye betalingsordningen blir gjennomført så snart som mulig. Det er ennå to å igjen som hjelpeprogrammet skal vare, og i denne perioden vil det kunne innsprøytes Marshall-dollar i systemet, som vil gjøre de enkelte lands tilpasningsvansker mindre. Ikke minst for oss er dette viktig. Vi hører til den gruppen av land som må regne med at vi vil være i underskuddsposisjon i forhold til de andre deltakerlandene i flere år fremover. De forslag som foreligger til ny betalingsordning, regner med at deltakerland som har slike såkalte strukturelle underskudd, skal få direkte hjelp av Marshall-midler til å dekke dem, slik at disse strukturelle underskudd ikke belaster betalingssystemet som helhet. Denne muligheten til å få hjelp til å løse våre spesielle problemer, har vi disse to nærmeste årene. Om den vil være der senere, er i høyeste grad usikkert.

Jeg vil til slutt understreke at vi ikke må se på den nye betalingsordningen som et isolert tiltak, men som et ledd i forsøkene på å løsne på handels- og betalingsrestriksjonene hele verden over. Dette er også i utpreget grad De Forente Staters syn på saken. Det ville i og for seg være et kunstig og uheldig forhold om vi i årene fremover skulle være nødt til spesielt å konsentrere oss om vår betalingsbalanse overfor den delen av Europa som deltar i samarbeidsorganisasjonen. De 18 Marshall-landene er økonomisk sett et temmelig tilfeldig område. Flere land kan ha store vansker med å oppnå balanse i sitt forhold til de andre deltakerlandene, men kan på den annen side ha betydelige muligheter for å opptjene valuta i andre deler av verden. Det er innlysende at på lengere sikt vil den eneste rimelige løsning være å oppnå friere valutaforhold innenfor en langt videre ramme enn Marshall-landene utgjør. Hva jeg her har sagt, faller også godt sammen med den erkjennelse som mer og mer har trengt seg igjennom, av at dollarproblemet ikke er et spesielt europeisk, men et verdensomfattende problem. Det krever tiltak og tilpasninger i Europa, i De Forente Stater og i andre deler av verden. Ingen bør i ethvert fall gjøre seg skyldig i den misforståelse at vår egen mangel på dollar skulle være et rent norsk problem, som vi kan løse uten å ta hensyn til resten av verden.

Formannen: Jeg skal få lov til å rette en takk til utenriksministeren for denne interessante redegjørelse.

Vi har jo her ingen innstilling eller melding til behandling, og vi behøver vel derfor ikke å ha noen debatt i vanlig forstand - noe som dessuten ville bli en generalprøve på finansdebatten. Men med denne reservasjon er det full adgang til å stille spørsmål til utenriksministeren, så vi kan få hva jeg ville kalle en orienterende diskusjon.

Hambro: Jeg ville gjerne spørre om medlemmene av de komiteer som er her, vil få en gjenpart av utenriksministerens foredrag. Hvis man overhodet fra Stortingets side skal kunne yde noesomhelst bidrag under diskusjonen av de vanskelige og særdeles viktige spørsmål som utenriksministeren har behandlet, må jo også Stortingets medlemmer få anledning til å studere dem med en rik adgang til dokumenter. Og det er mulig, hvis vi senere får anledning til å drøfte disse ting her, at der kan oppstå et spørsmål om ny medvirkning fra Stortingets side - om vi ikke nærmer oss det tidspunkt da Stortinget, istedenfor vanlig komiteehandling av alle spørsmål, bør etablere visse studiegrupper som kan ta enkelte av de komplekser av spørsmål som i Stortinget alene kan få en dilettantisk amatørmessig behandling etter de nuværende arbeidsprinsipper.

Jeg vil gjerne benytte anledningen til å si en enkelt ting når vi har utenriksministeren med en del av hans stab her til stede. Jeg har personlig meget store betenkeligheter ved vår altfor villige deltakelse i mange av de internasjonale ordninger. Utenriksministeren var inne på et meget viktig forhold. For Norge kan en hvilken som helst prosentberegning aldri være tilfredsstillende på noensomhelst måte. Vårt næringsliv og økonomiske liv er bygget opp på en så særegen måte, med hovednæringer hvis betydning også internasjonalt er ute av ethvert forhold til vår folkemengde, at de internasjonale reguleringer for oss har betydd og betyr en fare. Jeg tenker særskilt på næringer som hvalfangsten og skipsfarten. Enhver internasjonal hvalavtale har betydd en innskrenkning av Norges rettigheter og av norsk næringsliv, enhver internasjonal skipsfartsdrøftelse har vært en direkte trusel mot Norge, og det har på forskjellige av de internasjonale konferanser vært reist spørsmålet om en prosentvis fordeling av skipsfartsinteresser o.s.v.

Jeg sier ikke dette fordi jeg har noen tvil om at utenriksministeren er helt på det rene med disse forhold, men jeg mener at vi har en ganske særegen oppfordring til å «watch our steps», for å bruke det amerikanske uttrykk. Avtalene med Amerika har jo for en stor del også betydd en innskrenkning i norske skipsfartsinteresser, og vi er utsatt for visse særlige vanskeligheter under dette Europa-programmet. Våre fiskerier er sterkt truet på grunn av den oppbygning av tysk i første rekke, men også engelsk trålerindustri som hjelpeprogrammet bygger på. Vi er utsatt for et visst påtrykk når det gjelder å beskytte våre interesser. For å ta en enkelt ting: Tyske trålere får i dag ikke adgang til å bunkre i norske havner, og der har vært et press øvet for at vi skulle slippe dem til. England har antydnet at det er en diskriminatorisk ordning at der er restriksjoner for engelske trålere når det gjelder benyttelsen av norsk territorium og adgangen til å benytte norske havner. Vi står over en omlegning

av vår trålerlov av 1906. Der er spørsmål om hvorvidt vi skal bli nødt til som en frukt av dette internasjonale samarbeide å tillate omladning og pakning av sild og fisk som er tatt av europeiske trålere, på norsk sjøterritorium eller i norsk havn.

Jeg nevner disse ting her, for vi har ikke lett for å bringe dem opp for åpne dører i Stortinget, og fordi jeg synes det er viktig å benytte anledningen til å berøre dem. Jeg vil bare be at våre utmerkede representanter i Paris er oppmerksomme på disse forhold. Det er et kolossalt kompleks av interesser vi har å ivareta, og de er hos oss mindre oversiktlige enn i de aller fleste land på grunn av vårt sterkt konjunkturbetonede næringsliv. For oss alle tror jeg det er meget viktig å få adgang til å følge med i de spørsmål som her er berørt, og jeg håper at komiteens medlemmer vil få adgang til å studere en gjenpart av utenriksministerens redegjørelse, og at man så eventuelt kan drøfte enkelte av de spørsmål det her gjelder. De er jo for vanskelige til at man kan drøfte dem her, som formannen var inne på, enkelte av dem kan kanskje overhodet ikke med fruktbarhet drøftes på alminnelig måte i Stortinget. Men det er en plikt for oss å prøve å følge med så godt som mulig og å orientere oss selv, for bare derigjennom vil vi kunne få adgang til å uttale begrunnede meninger som eventuelt kan tjene til veiledning for våre representanter.

Utenriksminister Lange: Det må vel bli komiteens egen sak å avgjøre om det stenografiske referat kan bli omdelt. Jeg har ingenting imot det, tvert i mot, jeg vil meget gjerne at det skal stå til rådighet for alle her tilstedeværende. Og hvis det ønskes, kan vi godt supplere det også med en litt mere teknisk redegjørelse for det man hittil vet om den nye betalingsordning - uten at det er nødvendig å kaste bort tiden med å lese det opp her.

Hvor det gjelder hele dette problemkompleks ellers, er det alt avgitt stortingsmelding om de betalingsordninger som hittil har vært i kraft. Vi har også avgitt en stortingsmelding som vil komme til Stortinget meget snart, om frigjøring av handelen - altså de etapper vi har bak oss. På tirsdag eller onsdag vil det foreligge ferdigtrykt en stortingsmelding som oversender den siste interimrapport i fullstendig norsk oversettelse, og den inneholder et kapitel som behandler nærmere hovedpunktene for den eventuelle nye betalingsordning. Så snart forslaget til ny betalingsordning foreligger - det er ikke tilfelle i dag - vil også det bli lagt frem for Stortinget i form av en melding.

Jeg er enig med hr. Hambro i at Norge på mange måter er vanskeligere stillet i et internasjonalt samarbeide enn mange andre land, fordi vi er mere avhengige av bytte av varer og tjenester med omverdenen enn noe annet land i verden, og det er jo derfor vår oppgave når vi representerer Norge ute i disse forhandlingene, å forsøke å forklare og vinne forståelse for våre spesielle vanskeligheter, og jeg tror en må ha lov til å si at det har vært lagt spesiell vekt på å vinne denne forståelsen for våre spesielle forhold ikke bare hos de andre deltakerland, men hos den amerikanske hjelpeadministrasjon. Og jeg tror en også har lov til å si at det i meget stor utstrekning har lyktes. Vi blir møtt med virkelig forståelse og virkelig velvilje i dette samarbeide. Men vi kan naturligvis ikke føre dette forsvar for særegne norske

interesser så langt at vi bringer oss selv i den posisjon at vi er de som blokerer ethvert fremskritt i internasjonalt samarbeide, og det er den avveiningen som alltid er det vanskelige problem under slike forhandlinger som dette.

Der er et par punkter hvor jeg gjerne vil reservere meg mot hr. Hambros uttalelser. Jeg tror, når vi tenker tilbake over norsk hvalfangsts utvikling siden vi begynte med den pelagiske hvalfangsten, at hadde vi ikke hatt noen internasjonale avtaler til regulering av denne næringen, er det vel et stort spørsmål om det overhodet i dag hadde eksistert noe naturgrunnlag for den. – Og jeg vil også gjerne reservere meg mot at dette hjelpeprogrammet som vi nu snakker om, skulle omfatte en forutsetning om oppbygging av tysk eller britisk trålerindustri. Det går ikke inn i planene for den europeiske gjenreisning som skjer under Marshall-programmet.

Formannen: Jeg skal bare få lov til å si at det er meningen at referatet skal tilstilles medlemmene av finanskomiteen og utenrikskomiteen. Det er derfor vi har latt oppta stenografisk referat. Men på den annen side er det vel kanskje best å gjøre oppmerksom på at dette referatet selvsagt er av fortrolig natur.

Bratteli: Når en skal få det materiell som belyser den utvikling som her foregår, vil jeg høre om det er mulig samtidig å få også noe supplerende materiell som jeg tror vil ha stor betydning når en skal vurdere hvordan Norge bør stille seg rent praktisk til de spørsmål som melder seg under denne utvikling.

Der er fra tid til annen i avisene – uten at jeg tør si hvor riktige de er – kommet meldinger om at der i de forskjellige deltakerland parallelt med de forhandlinger som pågår i Paris eller samtidig med dem, blir tatt andre skritt som kan påvirke de økonomiske forbindelser mellom de europeiske land, blant annet at der er foretatt, i de samme uker da disse forhandlinger pågår, visse reguleringer av tollsatser o.s.v. og mulige andre skritt som også kan påvirke den økonomiske utvikling.

Jeg går ut fra at når vi i vårt land skal vurdere hvordan en rent praktisk skal søke å stille seg til denne utvikling til enhver tid, vil det være – en kan vel si – nødvendig også å ha den best mulige oversikt over slike skritt som eventuelt blir tatt av andre deltakerland i dette samarbeidet. Jeg tror det ville være veldig nyttig om en også kunne få de opplysninger fra departementet.

Utheim: Jeg er meget takknemlig for at vi får en gjenpart av det foredrag som utenriksministeren her har holdt. Jeg synes hans utredning over de problemer det her gjelder var overordentlig interessant og overordentlig klart fremstilt.

Når jeg bad om ordet her nu, var det for å be om å få noen ytterligere opplysninger. Jeg har savnet i aller høyeste grad i den senere tid å få en fullstendig oversikt over hvordan vår utenriksøkonomi har utviklet seg i løpet av den siste tid. Jeg la merke til en bemerkning i den tale som direktør Jahn holdt i representantskapet i Norges Bank, hvor han meget sterkt understreket at vi er kommet i et veldig underskudd til de aller fleste land. Det var ikke dollarproblemet som for oss i dag var det viktigste, det var kanskje meget viktigere at alle de andre

lands valuta blir hård valuta for oss. – Jeg leste for noen dager siden en redaksjonsartikkel i Morgenbladet som kom litt inn på disse spørsmål, men det har ikke vært meg mulig å kunne få en fullstendig oversikt over – i hvilken retning har vår utenriksøkonomi, ikke bare i forhold til Amerika, men i forhold til alle land som vi har forbindelse med, utviklet seg i den senere tid?

La oss få oppgave over f.eks.: Hva skyldte vi pr. 1/7 eller pr. 1/1 1949, og hvordan er stillingen pr. 1/1 1950? Jeg synes det var noen uhyggelige tall, de jeg leste i denne redaksjonsartikkelen i Morgenbladet for noen dager siden, og jeg har forsøkt å få en oversikt over disse spørsmål, uten at det har lyktes meg å få det.

Det er en ting til jeg gjerne vil få lov å spørre utenriksministeren om. Det er jo ganske klart at den politikk som føres i de deltakende Marshall-land er høyst forskjellig i de forskjellige land. Det ble i utenriksministerens meget interessante foredrag som eksempel nevnt Belgias politikk kontra Norges politikk. Jeg har lyst til å spørre: Når man nu sitter og vurderer og drøfter disse meget vanskelige problemer nede i Paris i samarbeidsrådet, er da også spørsmålet om arbeidseffektiviteten kommet inn? Det er jo ganske klart at forholdet vil være det at de land som trenger en stor import, kan ikke få det uten å gi gjenytelser. Er der drøftelser av at man i all fall for å komme på like vilkår også der skal søke å etablere ordninger slik at den enkeltes arbeidseffektivitet må tilfredsstillende et visst gjennomsnittsnivå? Den oversikt jeg har i så henseende viser at den enkeltes arbeidsytelse totaliter for hvert land ligger på høyst forskjellig nivå. Vi står ikke der godt, men vi har land som såvidt jeg vet står enda dårligere enn oss.

Jeg har stor interesse av å høre om disse problemer har vært fremme til drøftelse der nede, og om der også er drøftet ting som kan etablere et visst gjennomsnittsnivå i så måte.

Selvik: Det er et spørsmål jeg gjerne vil få stille utenriksministeren, og det er hvorledes vår skipsfart kommer inn i dette billede? Frigjøringen av handelen, friere former for vareutveksling, skulle jo få sitt naturlige motstykke i tjenesteytelser, ved fjernelsen av restriksjoner og diskriminasjoner som vår skipsfart møter ute i andre land. Hvorvidt det er hensiktsmessig å trekke det spørsmål inn i sammenheng med disse drøftelser om liberalisering av handelen, vet jeg ikke, det kan vel i høy grad være et taktisk spørsmål også.

Når jeg spør, er det fordi det jo kan ha en viss betydning for debatten her i landet også. Og dernest, når det gjelder betalingsordningen, forstår jeg det slik at det er en clearingordning man tar sikte på, med kredittmarginer, og da er det jo et spørsmål om fraktinntektene automatisk skal gå inn i denne clearing, eller om de skal holdes utenfor.

Og videre, når det er tale om kredittmarginer, ligger vel våre interesser ikke bare i å få størst mulige kortsiktige kredittmarginer, men når vi tenker på skipsfarten og den gjeld vi har på flåten som er bygget, på skipskontraktene, skulle vi vel også være interessert i å få mest mulig omgjort i langsiktige kreditter.

Jeg ville derfor spørre om disse spørsmål har vært drøftet og om man har vært inne på den kombinasjon?

Torp: Jeg vil først bare istemme det ønske at vi får det mest mulig utførlige materiale til å studere denne sak; det er vel den mest livsviktige for landet vårt som vi har stått overfor i vår tid, så vidt jeg kan skjønne. Utenriksministeren svarte på et enkelt punkt som hr. Hambro var inne på, dette med at internasjonale reguleringer *alltid* – han brukte et så sterkt uttrykk hvis jeg ikke oppfattet ham feil – var til skade for Norge. Sådant kan kanskje sies, men når det gjelder hvalfangsten, er jeg nok enig med utenriksministeren, og jeg tror jeg tør formulere det så sterkt som å si at de norske hvalfangere mener at hvis den internasjonale regulering av hvalfangsten kan opprettholdes og bli respektert, er *det* grunnlaget for norsk hvalfangst også i fremtiden. Når jeg sier det så sterkt, er det fordi jeg deltok i et møte for ikke så svært lenge siden hvor de fremste hvalfangstens menn sa nettopp dette.

Det er et annet spørsmål som jeg ikke vil ta opp til debatt, men gjerne vil si et par ord om, idet det likesom er så lett å gripe til i enhver debatt, det er dette med arbeidseffektiviteten hos den enkelte. Vi skal være klar over at det er en meget viktig side, men det er ikke det avgjørende; det avgjørende ligger i selve produksjonsutstyret, og det er der vårt land har sin største oppgave, og det stiller en sterk oppfordring til dem som sysler med industrien i vårt land.

Arbeidstilretteleggingen er meget, meget mangelfull i dette land, den står absolutt ikke på høyde hvis man tar de fremste land som sammenligning, og de som styrer med vår industri eller virksomhet i dag, bør i hvert fall ikke bruke de allerstørste bokstavene når de vil fremstille forholdet slik som det faktisk er i dag. Der har vi mange store oppgaver som skal løses før vi kan utnytte effektivt den menneskelige arbeidskraften. Når vi snakker om arbeidskraften, mener jeg da vi skal se den i sammenheng med forholdene slik som de foreligger, og ikke til enhver tid og ved enhver anledning snakke om den enkeltes arbeidsinnsats uten å se den i sin sammenheng.

Hognestad: En stor del av de opplysninger hr. Utheim bad om, finnes i nasjonalbudsjettet.

Utheim: Ikke alle.

Hognestad: Og hvis det er meningen at det skal være supplerende opplysninger om kredittstillingen og forskyvningen etter 1. januar i år vil sikkert handelsministeren kunne gi dem, for han har jo vært i finanskomiteen og lagt dette frem, og jeg kan ikke tenke meg at det kan være noe i veien for at handelsministeren i forbindelse med det referatet vi fikk der, også kan gi de supplerende opplysninger om valutastillingen i et fortrolig møte – eller det behøver jo heller ikke være så fortrolig, for valutastillingen er jo ikke noen hemmelig sak.

Det andre spørsmålet om arbeidseffektiviteten er det jo ikke greit å svare på. Det er klart at de *arbeider* ikke mer i Amerika enn i Norge selv om de har en meget større produksjon, det er det tekniske utstyr og de naturlige forhold som gjør forskjellen. Jeg vet ikke hva hr. Utheim ville ha opplyst om effektiviteten, det står

svært uklart for meg, men jeg kan ikke tenke meg at det er noe i veien for at det referat handelsministeren har gitt i finanskomiteen om valutastillingen både når det gjelder Norge og landene ellers, kan legges ved og være supplert med de nyeste oppgaver pr. 1. mars.

Utenriksminister Lange: Utenriksdepartementet skal med glede supplere den fremstilling jeg her har gitt, dels med det notat jeg allerede har nevnt, som behandler litt mer den tekniske utformning av det foreslåtte betalingssystem, og dels med de opplysninger hr. Bratteli gjerne ville ha. Jeg kan der bare si med en gang at vi har jo i høyeste grad vært oppmerksom på den tendens som gjør seg gjeldende hos nokså mange av de deltakende land til å verge seg mot de omstillingsvansker som en frigjøring fra kvantitative restriksjoner fører med seg, ved å innføre restriksjoner av annen art, enten av tollpolitisk art eller på annen måte, og vi har ført en stadig kamp mot denne tendens innenfor organisasjonen i Paris, og det er i vedtaks form gjort klart at den slags ikke er tilstedelig. Vi fører også den kampen på den konferanse som i disse dager pågår mellom deltakerlandene i den internasjonale avtale om toll og handel, GATT-avtalen, men vi skal gjerne gi en oversikt over hvilke ting som er skjedd på det området i den siste tid. I tilslutning til hr. Hognestad vil jeg også henwise hr. Utheim til de siste tre års nasjonalbudsjetter, særlig hvis de sammenholdes med vårt langtidsprogram, får man der en oversikt over utviklingen i hvert fall frem til 1. januar i år. Men jeg er enig med hr. Hognestad, jeg tror ikke det kan være noe i veien for å be handelsministeren føre den oversikten ajour. Jeg må imidlertid bestemt reservere meg mot at det skulle skje offentlig; det må være som en fortrolig orientering til disse komiteers medlemmer og under den ganske bestemte forutsetning at det ikke kommer videre, idet jo vår forhandlingsposisjon overfor de forskjellige land ville bli temmelig umulig, hvis de skulle sitte med tallene for hva vår posisjon er overfor hver enkelt.

Problemet om arbeidseffektiviteten tatt i videste forstand, nettopp i den vide forstand som hr. Torp understreket, er i høy grad tatt opp i den nye interimrapport som vil bli tilstillet komiteens medlemmer i løpet av ganske få dager, så jeg behøver ikke spille noe mer tid på det.

Hvor det gjelder skipsfartsproblemet, er det ganske klart at ikke bare vi, men også andre land, for hvem skipsfartsinntektene spiller en stor rolle – spesielt Nederland og også Storbritannia – stadig har hatt oppe disse problemer. Der er jo vanskeligheten den at de restriksjoner som rammer vår skipsfart hardest, er restriksjoner, og spesielt subvensjonsordninger som Amerikas Forente Stater opprettholder, og der kan vi vel si at situasjonen er den at den amerikanske hjelpeadministrasjonsledelse er fullstendig klar over hvor uheldige virkningene er for de europeiske skipsfartsland av denne politikk, men de regner i hvert fall i øyeblikket med at de står temmelig maktesløse overfor de sterke interessegrupper som driver denne politikk igjennom i den amerikanske kongress. Ellers kommer vi stadig tilbake til de problemene, og hele spørsmålet om det som kalles liberalisering av usynlige inntekter, det er nettopp kampen mot alle restriksjoner, all diskriminering på skipsfartens og på tjenesteytelsenes område, som er tatt opp

innenfor organisasjonen, og jeg tror nok det kan gå å komme frem til en enighet der om hva som skal gjøres deltakerlandene imellom, det blir et vanskeligere problem å få den amerikanske kongress til å innse hvilken rolle den amerikanske skipsfartspolitikker spiller, skjønt der skal man jo også legge merke til hvordan nå både Marshall-administrasjonen og den amerikanske regjeringen gjennom presidenten og gjennom utenriksministeren om og om igjen overfor den amerikanske opinion understreker hvilken andel Amerika selv må være villig til å ta i denne liberaliseringsprosessen ved å fjerne restriksjonene for import fra Europa.

Når det gjelder spørsmålet om langsiktige kreditter, er de også i høy grad med i bildet. Det jeg nevnte om muligheten for å få finansiert såkalte strukturelle underskudd gjennom særskilt dollarhjelp i tilknytning til en ny betalingsordning, tar bl.a. også nettopp sikte på de langsiktige underskudd vi må regne med på grunn av vårt store gjenreisningsprogram for skipsflåten, og det problemet om en konvertering av vår skipsbygningsskjuld på mer langsiktig basis spiller jo også en vesentlig rolle innenfor UNISCAN-forhandlingene.

Hambro: Jeg tror det ville være nyttig om Utenriksdepartementet, når vi får denne gjenpart av utenriksministerens foredrag, ville la alle medlemmer av de to komiteer få en liten håndbok i forkortelser. Det er ikke enhver som vet forskjellen mellom OEEC og EEC, UNISTAN og UNISCAN og alt annet. Det er et uttrykk for den nye tids manglende evne til å tenke klart og uttrykke seg klart at man har gått over til å bruke dette abracadabra som dekker over en hel del sviktende forutsetninger på mange områder.

Jeg er selvsagt enig med hr. Torp i at reguleringen av hvalfangsten i dag er nødvendig, men hvis hr. Torp vil gjøre seg den umak en dag å se på Norges prosentvise andel av verdens hvalfangst og dens kurve i løpet av de siste 25-30 år, vil han ganske sikkert være enig med meg i at der er en risiko til stede. Og når jeg nevner dette i dag med skipsfarten, er det fordi det har gjort et meget sterkt inntrykk på meg hva vi har opplevd ved visse internasjonale forhandlinger både i I.L.O. eller den internasjonale arbeidsorganisasjon og i De Forente Nasjoner. Jeg ledet den norske delegasjonen til arbeidskonferansen i 1944 da de sydamerikanske stater fremsatte forslag, som hadde et faktisk flertall, om at det skulle være et ledd i fredsprogrammet at verdens skipsflåte ble fordelt mellom statene etter deres folkemengde idet det var utålelig for en rekke nasjoner at små land som Norge og Holland, som ble særlig nevnt, skulle utbytte den store del av verden. De samme argumenter har vi hørt også under diskusjonen i F.N. og de må gjøre oss litt betenkelige når det gjelder å velge noen art av presentsatser som basis for internasjonale forhandlinger. Jeg taler ikke bare om Marshall-hjelpen, for vi må være klar over at der er – jeg hadde nær sagt et nettverk nå av organisasjoner av en eller annen art, som arbeider med europeiske gjenreisningsproblemer, og der er en vekselvirkning mellom det som blir gjort av den ene og det som blir gjort av den annen; det er nyttig for oss å være klar over det. Amerikanerne og deres syn har jo spilt en meget avgjørende rolle både under de forhandlinger som føres i Paris og under forhandlinger som har vært ført andre steder i forbindelse med

gjenoppbyggingen av Tyskland, og vi er på grunn av vår merkelige historiske, geografiske og næringspolitiske utvikling i en overordentlig vanskelig situasjon nettopp fordi vårt næringsliv er anderledes variert enn andre lands og svært ujevnt i sin kurve. Jeg tror det ville være nyttig for oss alle å få de ytterligere dokumenter som det har vært tale om her, og jeg tror det ville være nyttig muligens senere å drøfte med utenriksministeren den best mulige måte hvorpå man kan nyttiggjøre seg både de opplysninger vi får, og den eventuelle sakkunnskap eller politiske kunnskap som Stortingets medlemmer kunne tilføre Regjeringen under disse drøftelser. Nå blir det hele nokså svevende, vi avgir noen innstillinger om de enkelte hjelpeprogrammer, om Europa-rådet, om virksomheten i F.N., men bortsett fra formannen i den komite jeg har den ære å tilhøre, som embetsmessig har hatt det som oppgave, tror jeg man tør si at det er overordentlig få, om noen, av Stortingets medlemmer som har en fullstendig oversikt over hva der skjer på det internasjonale område, og hvor langt det trekker oss inn.

Moseid: Det er ikke min mening å komme inn på noen enkeltheter vedkommende det interessante foredrag utenriksministeren har holdt, men jeg vil gjerne gjøre noen generelle bemerkninger til det. Både det vi vet fra før, og det vi har hørt i dag, må jo gjøre det klart for oss alle at vi er i en meget farlig situasjon gjennom den plan for liberalisering som nå er under utvikling. På den annen side er det riktig som utenriksministeren sa, at vi kan ikke i den situasjon stille oss slik at vi setter oss utenfor eller blokerer helt denne utvikling. Men jeg vil gjerne fremholde som mitt syn at det er en konstruksjonsfeil, om jeg skal si det så, ved selve den plan som man arbeider etter her, når den skal tilpasses på Vest-Europa. Derfor tror jeg vår oppgave må være, så langt det kan skje uten egentlig å blokere arbeidet, dog å begrense dets virkninger der det utvilsomt vil være til skade ikke bare for Norge, men for hele Vest-Europa. Vi må ta i betraktning her, hva utenriksministeren også nevnte, at våre resurser i forhold til folketallet er små i forhold til Amerikas Forente Staters, og at derfor ikke uten videre planer som passer der, kan overføres på Vest-Europa. Det er ikke bare dette at det er mange selvstendige stater med hundreårige tradisjoner, men det er også et næringsliv som er bygd opp slik at her utnyttes reserver som under helt frie handelsforhold neppe kunne holdes oppe – og sluttresultatet hvis man fører denne plan ut i de konsekvenser som man, så vidt jeg forstår, fra Amerikas side har tenkt seg, ville bli at det samlede produksjonsgrunnlag i Vest-Europa forringes og levestandarden senkes istedenfor å bedres. Jeg tror vi alltid må være oppmerksomme på det under arbeidet med de enkelte spørsmål, slik at vi i hvert fall ikke går lenger enn vi er nødt til for å kunne holde samarbeidet ved like.

Formannen: Ingen flere talere har tegnet seg. Jeg skal da sørge for at vi får referatet av denne redegjørelse her, og Utenriksdepartementet vil da gi oss supplerende opplysninger om betalingsordningen og om de forholdsregler som andre land har truffet for å verge sitt næringsliv. Vi skal sette oss i forbindelse med handelsministeren og sørge for å få hans redegjørelse, og hvis

Utenriks- og konstitusjonskomiteen og finans- og tollkomiteen,
fellesmøte 4. mars 1950 kl. 10

Utenriksdepartementet kunne sørge for en liste med forkortelser, ville det være
velkomment.

Møtet hevet kl. 11.30.